

УДК: 371.71: 37(438)

Сливка Лариса Володимирівна
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра педагогіки початкової освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна
loroczka@ukr.net

ТЕМАТИЧНЕ ПОЛЕ ПЕДАГОГІКИ ЗДОРОВ'Я У СУЧАСНИХ (ПІСЛЯ 1989 РОКУ) ДИСЕРТАЦІЯХ ТА МОНОГРАФІЯХ ПОЛЬСЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ

Анотація. У статті представлено короткий зміст наукових праць польських авторів щодо різних проблем здоров'язбережувальної педагогіки. Мета і завдання статті пов'язані з висвітленням уміщених в згаданих розвідках теоретичних і практичних основ організації навчально-виховного процесу щодо збереження, зміцнення і формування здоров'я дітей та молоді. Методи дослідження спрямовувалися на певну класифікацію та опис сутності змісту дисертацій і монографій вчених Польщі; застосовувалися різноманітні методологічні підходи у вивченні проблеми дослідження. Результати дослідження: проаналізовано шістьнадцять розвідок; визначено тематичне поле педагогіки здоров'я, представлене у них: теоретико-методологічні аспекти цієї педагогіки; ціннісний складник конструювання змісту і форм виховання для здоров'я; організаційно-педагогічні засади та різноманітність виховної роботи щодо збереження, зміцнення і формування здоров'я дітей та молоді; теорія і практика професійної підготовки майбутнього вчителя до здоров'язбережувальної діяльності.

Ключові слова: здоров'я, промоція здоров'я, здоров'язбережувальна педагогіка, здоров'язбережувальна освіта, наукові праці, дисертації, Республіка Польща.

Вступ. Вітчизняними теоретиками і практиками реалізуються розмаїті програми і проекти, проводяться конкурси педагогічних розробок, створюються підручники, посібники, методичні рекомендації, відео-уроки, спрямовані на формування у зростаючої особистості увялень і знань про основи здоров'я. У науковому процесі актуалізується потреба використання позитивного зарубіжного досвіду у реалізації завдань здоров'язбережувальної педагогіки.

Близькою до України, за географічним розташуванням, культурою, багатокітими історичними зв'язками та слов'янським менталітетом, є Польща. Ця країна має цікаві у науковому сенсі навчально-виховні традиції та потужний й ефективний досвід розв'язання проблем здоров'язбереження в освітньому просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Першими більш-менш ґрунтовними спробами вивчення польського досвіду організації здоров'язбережувального навчально-виховного процесу є дослідження Т. Єрмакової, В. Сфімової, І. Мордвінової. Разом з тим, вважаємо, що творчість польських науковців щодо згаданого процесу, представлена у працях цих вчених, потребує глибшого вивчення і аналізу.

Мета і завдання статті пов'язані з висвітленням різноманітності проблем здоров'язбережувальної педагогіки, представлених у сучасних (після 1989 року) наукових працях вчених Республіки Польща.

Методи дослідження спрямовувалися на певну класифікацію та опис сутності змісту дисертацій і монографій вчених Польщі. Застосовувалися різноманітні методологічні підходи у вивченні проблеми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Термін «педагогіка здоров'я» було введено у польський науковий простір в 60–80-х роках ХХ століття. Зокрема наукові узагальнення Мацея Демеля (1923–2017), представлені у його розвідках «Про здоров'язбережувальне виховання» (1968) і «Педагогіка здоров'я» (1980), стали джерелом, з якого наступні покоління вчених Польщі «черпали» розуміння концептуальних положень здоров'язбережувальної педагогіки.

З-поміж праць, присвячених філософським, теоретичним і методологічним аспектам педагогіки здоров'я варто відзначити дослідження Ірени Кропінської «Переконання щодо здоров'я. У пошуках

педагогічної перспективи» [6] (2001), Еви Сирек «Здоров'я і виховання та якість життя. Перспективи і гуманістичні пізнавальні орієнтації» [12] (2008) та Івони Яніни Таранович «Здоров'я та способи подолання його загроз. Соціологічний аналіз» [13] (2010). Аксіологічний аспект як основу конструювання змісту і форм виховання у сфері основ здоров'я досліджував Мирослав Ковальський у роботі «Цінність освіти і культури здоров'я у різних виховних середовищах» [5] (2015).

Відзначимо низку дисертаційних праць польських вчених, в яких конкретизовано організаційно-педагогічні засади виховної роботи щодо збереження зміцнення і формування здоров'я дітей та молоді, а саме: «Педагогічні умови розвитку фізичної активності і навичок, сприятливих здоров'ю, у дітей молодшого шкільного віку» [9] (1998) Анни Нітецької-Валерих; «Мобільний клас як пробна модель рухової стимуляції дітей молодшого шкільного віку» [11] (1999) Барбари Собчик; «Школа і позашкільне середовище в процесі формування здоров'яорієнтованого ставлення учнів» [10] (2007) Габріелі Пехачек-Огерман; «Здоров'язбережувальні засоби гімназійної молоді у контексті екосистеми школи» [2] (2014) Анни Хелени Гавел.

Заслугує на увагу дисертаційне дослідження Магдалени Воинарської-Солдан «Соціальний клімат у школі сприяння здоров'ю» [15] (2006), присвячену аналізу показників школи, які необхідно враховувати при моделюванні освітнього й організаційного аспектів навчально-виховного процесу, спрямованого на здоров'язбереження членів шкільної спільноти. Серед зазначених показників дослідниця виокремлює позитивні (задоволення навчанням/працею у школі, створення можливостей участі у житті/діяльності школи, соціальну підтримку, мотивацію до досягнення успіхів, можливість ефективної роботи на уроках, дотримання прав учнів) і негативні (переобтяження працею/наукою, часте відчуття стресу у школі, прояви насильства і асоціальної поведінки серед учнів, ін.).

Формуванню здоров'язбережувальних компетентностей учнів засобами освіти присвячено дисертації Халіни Мацєвіч «Підготовка учнів VIII класів основної школи до піклування про власне здоров'я» [8] (1997), Агнешки Аніти Залевської-Мелер «Здоров'язбережувальна освіта на порозі

основної школи і компетентність учня» [16] (2002) і Агнешки Анни Лешч-Крисьяк «Рівень шкільної здоров'язбережувальної освіти» [7] (2008).

Важливим складником педагогіки здоров'я є постать учителя, який зберігає, зміцнює і формує здоров'я своїх вихованців. Тут науковий інтерес представляють дослідження, автори яких визначають стратегії професійної підготовки майбутнього вчителя до здоров'яспрямованої діяльності, розробляють спеціальні навчальні дисципліни, методичні рекомендації, орієнтовані на формування умінь і навичок майбутніх учителів у сфері здоров'язбереження учнів, а саме: «Ставлення до здоров'я як визначник підготовки студентів педагогіки до участі в процесі здоров'язбережувального виховання» [1] (2002) Анни Хелени Гавел; «Здоров'язбережувальна освіта майбутніх учителів фізичного виховання згідно потреб школи, яка реформується» [4] (2005) Йоланти Ковальської; «Підготовка вчителів гімназійних шкіл у Польщі у 2009–2012 роках до профілактики залежностей» [3] (2014) Ярослава Корчака; «Підготовка вчителів до реалізації завдань у ділянці безпеки дорожнього руху» [14] (2015) Анети Кінги Внук.

Нами проаналізовано шістнадцять дисертаційних та монографічних праць польських вчених, що дозволяє зробити певні **висновки**. Виявлено підвищену увагу до проблем теорії і практики здоров'язбережувальної педагогіки. Визначено вектори наукових пошуків у цій сфері, а саме: філософські, теоретичні і методологічні аспекти педагогіки здоров'я; ціннісний компонент у конструюванні змісту і форм виховання для здоров'я; організаційно-педагогічні засади виховної роботи щодо збереження зміцнення і формування здоров'я дітей та молоді; різноаспектність здоров'яспрямованих виховних впливів; формування здоров'язбережувальних компетентностей учнів засобами освіти; стратегії професійної підготовки майбутнього вчителя до здоров'язбережувальної діяльності.

Проведене дослідження дозволяє ідентифікувати змістове наповнення згаданих вище праць як цінне джерело польського досвіду реалізації завдань педагогіки здоров'я, який варто використовувати у модернізації вітчизняного здоров'яспрямованого навчально-виховного процесу.

References

- Gavel, A.-H. (2002). *Postawa wobec zdrowia jako wyznacznik przygotowania studentów pedagogiki do udziału w procesie wychowania zdrowotnego* [Attitude towards health as a determinant of preparing students of pedagogy to participate in the process of health education]. Retrieved from <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=31834&lang=pl> (date of treatment: 01.03.2018) [in Polish]
- Gavel, A.-H. (2014). *Zasoby zdrowotne młodzieży gimnazjalnej w kontekście ekosystemu szkoły* [Health resources of junior high school students in the context of the school's ecosystem]. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego [in Polish]
- Korchak, Y. (2014). *Pszycgotowanie nauczycieli szkół gimnazjalnych w Polsce w latach 2009–2012 do profilaktyki uzależnień* [Preparing of junior high school teachers in Poland in 2009–2012 for the prevention of addictions]. Retrieved from <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=289049&lang=pl> [in Polish]
- Kowalska, Y. (2005). *Edukacja zdrowotna przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego wobec potrzeb reformy w szkole* [Health education of future physical education teachers towards the needs of the reforming school]. Retrieved from <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=103951&lang=pl> [in Polish]
- Kowalski, M. (2015). *Wartosc edukacji i kultury zdrowotnej w różnych środowiskach wychowawczych* [The value of education and health culture in various educational environments]. Retrieved from <http://phavi.umcs.pl/at/attachments/2016/0209/114310-autoreferat.pdf> [in Polish]
- Kropinska, I. (2001). *Pshekonanye zdrowotne. V poshukivanyu perspektyvy pedagogichney* [Health conviction. In search of a pedagogical perspective]. Retrieved from <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=21635&lang=pl> [in Polish]
- Leshch-Kryshyak, A.-A. (2008). *Pozhyom shkolney edukatsyi zdrowotney* [The level of school health education]. Retrieved from <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=230310&lang=pl> [in Polish]
- Maczeyevich, H. (1997). *Pszycgotowanie uchnyuv klas VIII shkul podstawovoyh do dbaloshchi o vlasne zdrowye* [Preparing students of eighth grade primary schools to care for their own health]. Retrieved from <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&lang=pl&objectId=86234> [in Polish]
- Nitecka-Valerych, A. (1998). *Pedagogichne uwarunkovanya rozvoyu aktyvnoshchi ruchovey i postav prozdrotvnykh dzhyechi v mladshym vyeku shkolnym* [Pedagogical conditions for the development of physical activity and pro-health attitudes of children at a younger school age]. Retrieved from <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=1614&lang=pl> [in Polish]
- Pyechachek-Ogyerman, G. (2007). *Shkola i shrodovisko pozashkolne v proceshye kshtaltovanya postav prozdrotvnykh uchnyuv* [School and non-school environment in the process of shaping pro-health attitudes of pupils]. Retrieved from <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=220836&lang=pl> [in Polish]
- Sobchuk, B. (1999). *Mobilna klasa jako modelova pruba stymulatsyi ruchovey dzhyeci v vyeku mladshym shkolnym* [Mobile class as a model attempt to stimulate the movement of children at school age]. Retrieved from <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=91323&lang=pl> [in Polish]
- Syrek, E. (2008). *Zdroye i vychovanye a yakoshch zhychya. Perspektyvy i humanistychne oryentatsye poznavche* [Health and education and the quality of life. Perspectives and humanistic cognitive orientations]. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego [in Polish]
- Taranowich, I.-Y. (2010). *Zdroye i sposoby radzenya sobye z yego zagrozhenyami. Analiza socyologichna* [Health and ways to deal with its threats. Sociological analysis]. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Arboretum. [in Polish]
- Vnuk, A.-K. (2015). *Pszycgotowanie nauczycieli do realizatsyi zadan z zakresu bezpyechenstva ruchu drogovego* [Preparing teachers for tasks related to road safety]. Retrieved from <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=299422&lang=pl> [in Polish]
- Voynarowska-Soldan, M. (2006). *Klimat spolechny v shkole promuyoncyey zdrowye* [Social climate in school promoting health]. Retrieved from <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&lang=pl&objectId=205398> [in Polish]
- Zalevska-Meler, A. (2002). *Edukatsya zdrowotna na progu shkoly podstawovey a kompetencye uchnya* [Health education at the threshold of primary school and student's competences]. Retrieved from <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=96808&lang=pl> [in Polish]

Список використаної літератури

- Gawel Anna Helena. Postawa wobec zdrowia jako wyznacznik przygotowania studentów pedagogiki do udziału w procesie wychowania zdrowotnego. 2002. URL: <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=31834&lang=pl> (дата звернення: 01.03.2018)
- Gawel Anna Helena. Zasoby zdrowotne młodzieży gimnazjalnej w kontekście ekosystemu szkoły. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2014. 300 s.
- Korczak Jarosław. Przygotowanie nauczycieli szkół gimnazjalnych w Polsce w latach 2009–2012 do profilaktyki uzależnień. 2014.

- URL: <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=289049&lang=pl> (дата звернення: 28.03.2018)
4. Kowalska Jolanta. Edukacja zdrowotna przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego wobec potrzeb reformującej się szkoły. 2005. URL: <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=103951&lang=pl> (дата звернення: 29.03.2018)
 5. Kowalski Mirosław. Wartość edukacji i kultury zdrowotnej w różnych środowiskach wychowawczych. 2015. URL: <http://phavi.umcs.pl/at/attachments/2016/0209/114310-autoreferat.pdf> (дата звернення: 30.03.2018)
 6. Kropińska Irena. Przekonanie zdrowotne. W poszukiwaniu perspektywy pedagogicznej. 2001. URL: <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=21635&lang=pl> (дата звернення: 30.03.2018)
 7. Leszcz-Krysiak Agnieszka Anna. Poziom szkolnej edukacji zdrowotnej. 2008. URL: <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=230310&lang=pl> (дата звернення: 28.03.2018)
 8. Maciejewicz Halina. Przygotowanie uczniów klas VIII szkół podstawowych do dbałości o własne zdrowie. 1997. URL: <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&lang=pl&objectId=86234> (дата звернення: 28.03.2018)
 9. Nitecka-Walerych Anna. Pedagogiczne uwarunkowania rozwoju aktywności ruchowej i postaw prozdrowotnych dzieci w młodszym wieku szkolnym. 1998. URL: <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=1614&lang=pl> (дата звернення: 01.04.2018)
 10. Piechaczek-Ogierman Gabriela. Szkoła i środowisko pozaszkolne w procesie kształtowania postaw prozdrowotnych uczniów. 2007. URL: <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=220836&lang=pl> (дата звернення: 28.03.2018)
 11. Sobczyk Barbara. Mobilna klasa jako modelowa próba stymulacji ruchowej dzieci w wieku młodszym szkolnym. 1999. URL: <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=91323&lang=pl> (дата звернення: 03.04.2018)
 12. Syrek Ewa. Zdrowie i wychowanie a jakość życia. Perspektywy i humanistyczne orientacje poznawcze. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2008. 225 s.
 13. Taranowicz Iwona Janina. Zdrowie i sposoby radzenia sobie z jego zagrożeniami. Analiza socjologiczna. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Arboretum, 2010. 312 s.
 14. Vnuk Aneta Kinga. Przygotowanie nauczycieli do realizacji zadań z zakresu bezpieczeństwa ruchu drogowego. 2015. URL: <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=299422&lang=pl> (дата звернення: 28.03.2018)
 15. Voynarowska-Soldan Magdalena. Klimat społeczny w szkole promującej zdrowie. 2006. URL: <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&lang=pl&objectId=205398> (дата звернення: 29.03.2018)
 16. Zalewska-Meler Agnieszka. Edukacja zdrowotna na progu szkoły podstawowej a kompetencje ucznia. 2002. URL: <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&objectId=96808&lang=pl> (дата звернення: 28.03.2018)

Стаття надійшла до редакції 06.04.2018 р.

Стаття прийнята до друку 10.04.2018 р.

Сливка Лариса

кандидат педагогических наук, доцент

кафедра педагогики начального образования

ГВУЗ «Прикарпатский национальный университет имени Василя Стефаника»

г. Ивано-Франковск, Украина

ТЕМАТИЧЕСКОЕ ПОЛЕ ПЕДАГОГИКИ ЗДОРОВЬЯ В СОВРЕМЕННЫХ (ПОСЛЕ 1989 ГОДА) ДИССЕРТАЦИЯХ И МОНОГРАФИЯХ ПОЛЬСКИХ ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ

Аннотация. В статье представлено короткое содержание современных научных работ польских авторов по разнообразным проблемам здоровьесберегающей педагогики. Цели и задачи статьи связаны с отображением помещённых в упомянутых работах теоретических и практических основ организации учебно-воспитательного процесса, связанного с сохранением, укреплением и формированием здоровья детей и молодёжи. Методы исследования направлялись на классификацию и описание сущности содержания диссертаций и монографий учёных Польши; использовались разные методологические подходы в изучении проблемы исследования. Результаты исследования: проанализировано несколько работ; определено «исходные точки» научных поисков в этой сфере: теоретические и методологические аспекты педагогики здоровья; ценностный компонент конструирования содержания и форм воспитания для здоровья; организационно-педагогические основы и разнообразие воспитательной работы по сохранению, укреплению и формированию здоровья детей и молодёжи; теория и практика профессиональной подготовки будущего учителя к здоровьесохраняющей деятельности.

Ключевые слова: здоровье, промоция здоровья, здоровьесберегающая педагогика, здоровьесберегающее образование, научные труды, диссертации, Республика Польша.

Slyvka Larysa

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Associate Professor

Department of Pedagogical of Primary Education

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Ivano-Frankivsk, Ukraine

THEMATIC FIELD OF HEALTH PEDAGOGY IN THE MODERN (AFTER 1989) DISSERTATIONS AND MONOGRAPHS OF POLISH RESEARCHERS

Abstract. The article presents the brief content of modern (after 1989) scientific works of Polish authors on various problems of healthcare-saving pedagogy. The purpose and tasks of the article are related with presentation of the mentioned works and coverage of the theoretical and practical bases of the organization of the educational process on preservation, strengthening and formation of health of children and youth. Research methods: the research

and classification of methods aimed at describing the essence of the content of theses and monographs of Polish scientists. Various methodological approaches are applied. This is done to provide the most objective and coherent picture of the problem mentioned in the article topic. Research results. An important problem today is the search for new forms and methods of educational activities that contribute to the preservation, strengthening and enhancement of the health of pupils. This necessitates the use of foreign experience in domestic educational practice. Poland is close to Ukraine due to its geographical location, culture, centuries-old historical ties and Slavic mentality. This country has interesting traditions and powerful and effective experience in solving theoretical and practical aspects of healthcare saving pedagogy. We have analyzed over thirty dissertations and monographs of Polish scientists. We have shown increased attention of scientists to the problems of theory and practice of healthcare saving pedagogy. We have identified the vectors of scientific research in this area, namely: philosophical, theoretical and methodological aspects of pedagogy of health; the legal basis for the modernization of modern health care policies of the Polish state; a value component in the design of the content and forms of education for health; promotion of health; organizational and pedagogical principles of educational work on preservation of strengthening and formation of health of children and youth; diversity of health-directed educational effects; formation of healthcare-saving competencies of students by means of education. An important component of pedagogy of health is the figure of a teacher who keeps, strengthens and shapes the health of his pupils. Of scientific interest are studies whose authors determine the strategies of professional training of the future teacher to healthcare activities, develop special educational disciplines, methodical recommendations, focused on the formation of skills and skills of future teachers in the field of healthcare of students.

Key words: health, health promotion, healthcare saving pedagogy, healthcare education, scientific work, dissertation, Republic of Poland.